liggen, tiert hij nog door lezingen, moderne evangelisaties (tegenover orthodoxe predikanten) als anderszins. Maar in de groote steden hoort men er weinig meer van. *Echte modernen* in den zin van 1860, in den zin van menschen, die het bewustzijn in zich omdragen vertegenwoordigers te zijn van „de religie der toekomst", ontmoet men dan ook zelden meer. Wie nog iets hebben van de geestdrift van 1860, zijn meest ouderwetsche menschen. Het modernisme heeft alleen geleid tot twijfelmoed en tot godsdienstige en kerkelijke onverschilligheid. Het jongere moderne geslacht heeft dan ook wel iets anders te doen, dan zich druk te maken met den *Protestantenbond*.

Het modernisme is gebleken te zijn een „afloop van zeer snelle wateren," die niets anders heeft uitgewerkt, dan dat hij een deel van ons volk vooral in zijne meer gegoede kringen, wellicht voor altijd, helaas van allen godsdienst heeft vervreemd. Gelukkig echter heeft het volk als dit volk zich niet door Fata morgana laten meeslepen. En overal blijkt, dat nog veel meer voor het godsdienstig en kerkelijk leven behouden blijft dan men aanvankelijk had durven vermoeden. Laat ons ook in dit opzicht goedsmoeds blijven. „De *oude leer*" zit dieper in ons volk dan men meent. Niet tevergeefs heeft hier twee eeuwen lang een Gereformeerde Kerk gebloeid. En de Heere heeft Zijn verbond met ons volk als volk in Zijne ondoorgrondelijke genade niet van ons weggenomen.

Doch nu dreigt ons een nieuw gevaar. Er is gevaar, dat de beweging in positieve, orthodoxe richting blijft steken en dat we aanlanden, zooals we in ons vorig artikel reeds opmerkten, bij eene *Remonstrantsche Kerk* in plaats van bij de herstelde *Ned. Hervormde of Gereformeerde Kerk*.

Als symptoom van dit gevaar beschouwen we den open brief van Ds. van der Meulen, waaruit we nu onze lezers een en ander gaan meedeelen, opdat ook zij dit gevaar mogen zien en toch alles mogen doen, wat zij kunnen, om de gezegende beweging naar positieven kant in onze Ned. Herv. Kerk, onder den bijstand des Heeren, in de goede richting te houden.

Zooals men weet, is Ds. van der M. tot het schrijven van den brief opgewekt door het gevaar, dat hij zag dreigen van confessioneele zijde. Hij wil niet, dat het dien kant verder op zal gaan. Hij heeft zelfs „haast" om deze beweging te stuiten, want het mocht eens te laat zijn!

Nu weet hij, dat bij vele orthodoxe collega's diezelfde afkeer is tegen de confessioneele beweging en de confessioneelen als bij hemzelven. Hij schrijft: „Ik weet, dat zeer vele collega's evenzoo denken als ik, al zeggen ze het niet zoo. Ik heb dien afkeer zien wassen."

En dan gaat hij voort: „Daarin nu ligt een groot gevaar. Niet wanneer het de heilige toorn was, die tegelijk bedroefd is over de verharding van hun (der confessioneelen) hart, niet indien wij wenende zeiden, dat zij vijanden zijn van het kruis van Christus. Wat mij betreft, mijn toon is bitter, omdat ik dreig mede afgetrokken te worden door hunne veinzerij, omdat ik hen om hun aanzien bij de schare naar de oogen dreig te zien, omdat ik gevaar loop voor hen mijne vrienden te verloochenen. En gaat het niet velen als mij?"

Nu is dus de vraag, hoe zij van deze bitterheid bevrijd zullen worden, en dan is volgens Ds. van der M. het beste middel om na belijdenis van eigen schuld en trachtende steeds meerderen lief te krijgen, beginnende bij de huisgenooten des geloofs, zich nauwer aaneen te sluiten tot wat wij noemden een *gematigd-orthodoxen Protestantenbond*. Dan zal men zich onderling sterker gevoelen en gemakkelijker van uit de verte met de confessioneelen verkeeren. Kenschetsend voor Ds. van der M.'s bedoelen zijn vooral deze woorden: En zooals wij nu zonder bitterheid kunnen spreken over de Doleerenden, omdat wij niet meer telkens met hen in aanraking moeten komen, zullen wij ook later van uit onze gemeenschappelijke Godsvereering de confessioneelen liefderijker kunnen behandelen."

Deze laatste opmerking is volkomen juist. Zoodra ge *niet verder* van iemand afstaat, dat wil in dit geval zeggen, zoodra ge *geen kerkelijke gemeenschap* met hem behoeft te oefenen, dan wordt de verhouding gemakkelijker en wijkt de bitterheid.

Ds. van der M. kan gemakkelijk met de doleerenden et tutti quanti verkeeren, *omdat die eenmaal onze Kerk uit zijn*, maar hij kan niet gemakkelijk met de confessioneelen verkeeren, *omdat die nog met hem in dezelfde Kerk zijn*. Hij zegt dit wel niet met zoovele woorden en is er zich wellicht nog niet volkomen bewust van, maar dit ligt toch in de consequentie van de geciteerde woorden opgesloten.

Ds. van der Meulen kan niet rusten, eer de Confessioneelen *uit de Kerk* verdreven zijn, gelijk wij niet mogen rusten, aleer langs wettigen kerkelijken weg over de afwijkende broeders *tucht* geoefend is, waarbij wij intusschen zonder bitterheid en onderwijl trachtende om nog de afwijkenden voor de waarheid door overtuigende, aan Gods Woord ontleende, redenen te winnen, kalm des Heeren tijd afwachten, er mee rekening houdende, dat wie in een tijd van herstelling de strengste tucht zou willen uitoefenen „het lichaam zou dooden in plaats van het te genezen," zooals onze vaderen plachten te zeggen. (Aan velen is echter dit in goeden zin *ironische* der Gereformeerde tuchtoefening onbekend; juist omdat de Gereformeerde zoo overtuigd is het *recht* en geen *willekeurige gematigdheid* aan zijne zijde te hebben, kan hij zoo *kalm* zijn en zoo *ironisch* in den waren zin des woords, d. i. „*vredelievend*," den vrede der broeders en den vrede van Sion zoekend door *overtuiging met Gods Woord*, zichzelven met de anderen tegelijk aan dat gezag onderwerpende).

Het ideaal van Ds. van der Meulen is dus een *gematigd-orthodoxe*, d. w. z. *Remonstrantsche Kerk*, terwijl ons ideaal is de herstelde *Gereformeerde Kerk*.

Dit ideaal zoekt hij nu voorloopig te bereiken door *een kerk in de Kerk*, d. w. z. door een *gematigd-orthodoxen Protestantenbond*. Over de inrichting van dien bond een volgend maal in verband met wat Ds. van der M. schreef over *de Utrechtsche predikantenvergadering*.

Ook het vervolg op deze beide artikelen zullen we onzen lezers voorleggen. Thans volsta deze inleiding.

Nu zal men zich herinneren, hoe wij reeds voor tien en meer jaren op dat naderend gevaar gewezen hebben.

Dat aan de opperheerschappij van de groep der Modernen in de Haagsche Synode eerlang een einde zou komen, hebben we nooit betwist.

Reeds in 1869 wezen we er op, dat de moderne theologie een *fata morgana* is. Als kerkelijke richting konden de Modernen zich niet staande houden.

Evenwel, wat baat het u, zoo vroegen we telkdoc of ge de Modernen al uit de Synode zet en ja inmiddels de jongere ethischen almeer naar den modernen kant opschuiven, en gij, als Gereformeerden, meehelpt, om in de Synode een meerderheid van oud-Groningers en Ethischen te brengen, die, eenmaal meester van het terrein, allicht tot een herzien van de belijdenis zullen overgaan, en het u, Gereformeerden, in het Genootschap onhoudbaar zullen maken.

Natuurlijk, men zal ook aan u enkele plaatsen inruimen. Die enkele plaatsen zal men geven aan de minst *actieven* onder u. En ten slotte zult ge zelve gescheurd worden in een *actief* en *passief* deel, en zal nogmaals u reeds niet te groote kracht gebroken worden.

Dit gevaar duikt nu reeds op.

En het is ons een oorzaak van vreugde, dat een man als Ds. Kromsigt hiervoor een open oog krijgt.

Uit de Pers.

De *Bazuin* gaf Ds. Gispens zwanenzang aan zijn Jeruzalemiet. Ook de lezers van de *Heraut* zullen er prijs op stellen, dien voluit te hooren:

Zooals ge weet, eindigt met dit jaar mijn arbeid als Redacteur van *de Bazuin*, en daarmede is ook mijn schrijven aan u geëindigd.

Door vriendelijke beschikking van H. H. Curatoren der Theologische School is mij wel de gelegenheid aangeboden om mijn »Brieven" aan u voort te zetten, maar ik heb gemeend hiervoor te moeten bedanken.

De redenen die mij hiertoe bewogen, zijn voor mij overwegend, doch voor u en anderen wellicht niet afdoende.

Evenwel is het toch niet onbegrijpelijk, dat men op eenigen leeftijd gekomen, en als men eenmaal op het lijstje staat van de oudste predikanten, neiging gevoelt tot beperking van arbeid, die niet volstrekt noodig is.

Niet dat het schrijven van een brief zulk een heksenwerk is, maar in een brief, die gedrukt wordt, dient iets te staan. Het gaat daarmede als met het manna in de woestijn. Eer men het in huis had en brood bereiden kon, moest het *ingezameld worden*.

En dat is, zoowel in het spreken als in het schrijven, de arbeid die de meeste inspanning vordert en den meesten tijd vereischt.

Schrijven is het minste.

Ik heb eens gelezen, dat aan een auteur werd opgedragen een nieuw tooneelstuk te maken, dat op een bepaalden tijd klaar moest zijn. Toen die tijd daar was en men het stuk kwam halen, zeide de auteur, tot groote verbazing en teleurstelling van den tooneeldirecteur: het stuk is geheel klaar, *op het opschrijven na*.

Dit geheim begrijpen de menschen niet, ook niet wat den kansel-arbeid betreft. Liefst ziet men den predikant de gansche week kopje-onder-doen in allerlei arbeid in de gemeente, in vereenigingen en vergaderingen, en dan verwacht men 's Zondags niet alleen voedzaam maar ook *smakelijk* brood, niet te week en ook niet te hard gebakken, zelfs, als het mogelijk ware! brood naar ieders smaak.

Hoe hij aan 't meel moet komen, en aan den tijd om het niet slechts *warm* maar ook *gaar* op tafel te zetten, dat is zijn zaak, daar bemoeien de menschen zich niet meê.

Dikwerf wordt, en terecht, verbazing uitgesproken, over de reuzenkracht van den Redacteur van *Standaard* en *Heraut*.

Maar wie hem ooit aan 't werk heeft gezien, weet, dat hij, dank zij zijn enorme kennis en veel omvattende wetenschap op elk gebied, bezield door de aangeboren genialiteit, niet zoo snel kan schrijven, als de gedachten en de redeneeringen hem toevloeien.

Ik wil maar zeggen, dat het voor een gewoon mensch meer inspanning vordert dan vermoed wordt, om elke week iets op te schrijven, dat niet tot het slechtste van alle genres, het vervelende, behoort.

Dat de thans bestaande toestanden ook invloed hebben uitgeoefend om mij van geregelden persarbeid te onthouden, wil ik niet ontkennen.

Er is een tijd geweest, dat men mij een koppel- of verbindingsteeken noemde tusschen de Christelijke Gereformeerden en de Hervormden. Dat deed men niet om mij te vleien, want tusschen een koppelteeken en een vocaal is nog al verschil. Maar ik vatte het met goed humeur op. Want werkelijk is het altijd mijn streven geweest om te verbinden, wat saâm behoort.

Het behoort tot de verkwikkendste herinneringen uit mijn leven, dat ik heb mogen medewerken om de vereeniging der kerken, in 1869 en 1892, te helpen bevorderen, en op beide Synodes, als lijfsitter of Vice præses, en als Præses, mede leiding aan de zaken heb mogen geven, en niet het minst dat ik de samensmelting der kerken te Amsterdam heb mogen beleven en het laatste deel mijns levens, naar ik hoop, in de Gereformeerde kerk mijner geboortestad mag dienen.

In de ééne gemeenschappelijke zitting van de Vereenigde Synodes, op dien gedenkwaardigen 16 Juni van het jaar 1892, heb ik o. a. gezegd: »Wij zijn nu één geworden; en God geve, dat wij eer lang zoo samengevloeid en samengesmolten zijn, dat niemand begrijpt, waar de samenstellende deelen gebleven zijn.

»Het is toch geen samenvoeging van »ijzer en leem," maar van ijzer met ijzer, van zilver met zilver, van goud met goud!

»Die samenvoeging geschiedt in het vuur: — daarin, broeders, worden wij zoo vast gesmeed, dat alleen de kenner nog zal kunnen ontdekken, waar de samenvoeging (de lasch) ligt. Wij zijn gegaan en zullen nog gaan door het vuur van critiek en kwaadspreking. Nu dat is goed. We hebben zelf wel eens den hamer gebruikt, zoodat sommigen zeiden, ze slaan alles kort en klein. Maar de God des hemels wist, waar de slagen moesten nederdalen, en Hij heeft onze harten bestierd en het vuur gebruikt om de gebroken deelen weder saâm tot een geheel te maken, zoodat wij hier staan voor Overheid en volk in 't midden der natie, als ééne kerk, met den ééuen heerlijken naam, die onzen Vaderen zoo dierbaar was: *»De Gereformeerde kerken in Nederland,"* waarin alleen maar plaats is voor de souvereiniteit van den Christus Gods."

Voor roover van de zijde der Hervormden van zulk een »naief optimisme" kennis werd genomen, is het met schouderophalen en een weinig vroolijkheid begroet. En van een anderen kant zijn mij lage scheldwoorden, aanvallen op mijn karakter, zelfs op mijn betrekking tot God, niet gespaard. En in den kring der broederen zelven is het mij voelbaar geworden, dat ik het vertrouwen niet meer zooals vroeger genoot.

Toch berouwt het mij niet, die woorden gesproken te hebben, al zijn ze door de uitkomst niet ten volle bevestigd.

Tot die teleurstelling heeft zeker de Opleidingskwestie veel bijgedragen. En in het stadium, waarin deze kwestie tegenwoordig verkeert, is er, naar den mensch gesproken, weinig hoop op eene spoedige, bevredigende oplossing.

Meer zeg ik daar liefst niet van.

Van 1888 af tot 1893 is er ernstig gearbeid aan het uitstippelen der lijnen, waarlangs de eenheid van opleiding zou kunnen verkregen worden. Zelf heb ik daar ook aan mogen medearbeiden. Die arbeid is echter niet met den gewenschten uitslag bekroond.

En als men voortgaat aan de eene zijde bij de benoeming van Theologische professoren de lens te handhaven: *»de kerk er buiten,"* en aan de andere zijde de Theologische Faculteit uit het kader der Vrije Universiteit wil lichten en die Faculteit geheel en al tot het gebied der kerk over wil brengen; voortgaat om zonder voorafgaand overleg en onderlinge bespreking de dingen te willen regelen, — geloof ik niet, dat we de eenheid van opleiding spoedig zullen beleven.

En ook in het gewone kerkelijke leven komen zooveel vragen thans voor, die mij vreemd zijn, en ook zoovele wier beantwoording boven mijn bereik gaat, dat ik het verstandiger oordeel te zwijgen dan te spreken.

In *de Bazuin* alleen over buitenlandsche zaken te schrijven, en de binnenlandsche geheel onaangeroerd te laten, gaat toch niet.

En in een tijd, waarin het electrisch licht steeds meer in gebruik komt, doet men wijs, als men zijn ouderwetsch patentolielampje maar wegbergt. Men vindt die moderateurs nog slechts bij groote uitzondering, meest bij dames van leeftijd, die het zoo'n zacht licht vinden, en dat bovendien weinig brandgevaar oplevert.

Gij moet mij dus niet kwalijk nemen, als ik mijne »Brieven" aan u staak. Een aantal jaren heb ik u, naar mijn beste weten, en meestal met lust en opgewektheid, trachten in te lichten van de dingen, die onder ons geschieden. Maar men heeft, niet geheel ongegrond, opgemerkt, dat ik in de latere jaren blijkbaar onder de pressie verkeerde. Ik weet ook, dat ik sommigen, die mijne »Brieven" aan u lazen, wel eens boos maakte; dat ik anderen een gullen lach afdwong; doch ik hoop ook enkelen gesticht te hebben.

En nu leg ik de pen neder in het bewustzijn en onder de getuigenis mijner conscientie, dat ik, ook in de pers, en onder alle afwisseling en wijziging van inzicht en oordeel, gezocht heb den vrede, de eenheid van de kerke Gods in ons dierbaar vaderland, en gepoogd heb met allen, ook buiten de Gereformeerde kerken, die in Christus hun Heere en Heiland belijden, zooveel ik vermocht, in waardeering, liefde en vrede te verkeeren.

Ik spreek dan ook niet van mijn »geringen arbeid." Want niemand die zich eenigermate bewust is, van hetgeen hij door Gods genade gemaakt is en zijn kon, houdt zijn arbeid voor zóó gering dat hij geen waardeering zou mogen vragen.

Evenwel moet ik ook een der schrijvers van de Oud-Testamentische Apocryphen nazeggen: *»In dien ik dit wel ende gelijk dit in een historie behoort bijeen gesteld hebbe, dat is mijnen wille geweest, maar indien ik het slagtelijk hebbe gedaan, dat is hetgeen ik hebbe konnen doen."* 2 Macch. 15:32.

Ten laatste richt ik nog een bede tot u. Name lijk een ernstig verzoek, dat gij niet nalaten zult *de Bazuin* te blijven lezen. Haar inhoud zal stellig in belangrijkheid winnen, nu de redactie in zoo bekwame handen overgaat. Ook is het noodig, het »hoor en wederhoor" te betrachten, om niet al te eenzijdig te worden. Indien ik enige goede herinnering bij u mag nalaten, voldoe dan aan dit verzoek!

In de sluitingsrede der Synode van 1892 (in de Plantagekerk te Amsterdam) heb ik o. a. dit gezegd: »De Schrift getuigt: »wij hebben hier geen blijvende stad, maar zoeken de toekomende," waarmede de Heilige Geest dit wil zeggen, dat de Oude Bedeeling niet bestemd was om te blijven. Zoo ook moeten wij vooruit. Soms gaat het wat snel, doch wij zoeken, niet twijfelende, maar in het geloof, aan de hand des Heeren."

»Wij gaan nu uiteen als Synode der Christ. Geref. kerk, maar we gaan niet uit elkander, we krijgen broeders en zusters er bij: we zullen met hen kunnen samenleven, als we maar veel bidden om den Geest, die ons leert bidden om den vrede van Jeruzalem."

Zoo zij en zoo blijve het!
Bid, o, bid met ons om den vrede van Jeruzalem!
Wel moeten ze varen, die hem beminnen.

Toch zal broeder Gispen zijn pen nog niet rusten en roesten laten.

Een man, zoo zeldzaam begaafd, om jaar in jaar uit het oor van ons kerkelijk publiek te boeien, kan niet, tegen zijn natuur in, stil zitten.

Maar de *dagtaak*, het altijd weer *moeten*, dat heeft nu uit.

En daarom brengt ook de *Heraut* bij dit officieele afscheid aan Ds. Gispen den dank van redactie en lezers voor zooveel kostelijks, als hij ook ons vergunde in deze rubriek *Uit de Pers* van hem over te nemen.

Buitenland.

Frankrijk. Doumergue's levensbeschrijving van Calvijn.

Tot onze blijdschap begint in de Protestantsche wereld van Frankrijk weder belangstelling te ontstaan in den persoon en het werk van den grooten hervormer Calvijn. Toen de hoogleeraar Doumergue zijn plan bekend maakte om eene uitvoerige levensbeschrijving van Calvijn in 't licht te zenden, werd dit door de Fransche Gereformeerden toegejuicht; en nu het eerste deel van Doumergue's arbeid in het licht verscheen, is men kennelijk verheugd dat eindelijk aan den persoon en het werk van Calvijn *recht* zal wedervaren. De heer H. D. schrijft in de *Eglise Libre* omtrent Doumergue's arbeid:

„De schrijver heeft passie voor zijn onderwerp; geen arbeid, geen onderzoek is hem te zwaar geweest om Calvijn in den grond te leeren kennen. Hij zift de waarheid uit de lasteringen en de legenden die omtrent Calvijn verspreid werden, en het volle licht, waarin hij den hervormer plaatst, dwingt achting en bewondering voor dien grooten miskende af, die eene zoo edele, Christelijke ziel had, wiens geest zoo Fransch en wiens hart zoo edelmoedig was, veel gevoeliger dan eene traditie het wil doen gelooven.

De Heer Doumergue heeft er zich niet toe bepaald om een leven van Calvijn te schrijven, dat zoo volledig mogelijk was, maar hij heeft gedacht dat het eenige middel om het werk en den werkmeester op hun rechte waarde te doen schatten was: de beschrijving van de menschen en de zaken, waarin de arbeider is gevormd en zijn werkzaamheid heeft uitgeoefend. In het eerste deel, aan de jeugd van den reformator gewijd, geeft daarom de schrijver een gedetailleerd, zeer nauwkeurig tafereel van den godsdienstigen en zedelijken toestand van Frankrijk in de zestiende eeuw, en geeft hij ook een gelceerde beschrijving van het oude Parijs.

Dit alles is zeer merkwaardig en leerzaam, en onze kerken moeten aan den heer Doumergue haar dank betuigen omdat hij zulk een verdienstelijk werk heeft ondernomen.

Gelijk onze lezers zullen weten, beschreef de heer Doumergue nog slechts de jeugd van den grooten hervormer. Mocht het den schrijver gegund worden om zijn arbeid tot een goed eind te brengen! Het spreekt wel van zelf, dat de verdere arbeid van Doumergue van nog grooter gewicht zijn zal, en daarom nog grooter invloed ten goede kan uitoefenen, dan het eerste deel, dat Calvijn's jeugd behandelt.

Noord-Amerika. Campbell en Fisk over den invloed der Hollanders op Engeland en Amerika.

De bekende schrijver Douglass Campbell schreef eenige jaren geleden een boek om aan te toonen, hoe groot de invloed geweest is, die er van Nederland uitging op Engeland en Amerika. Het betoog van Douglass heeft weerspraak gevonden bij John Fisk, die een boek schreef over „de Hollandsche en Kwakers-koloniën in Amerika." Toch geeft Fisk toe, dat reeds in de 12de eeuw Nederlandsche wevers naar Engeland en Schotland togen. In de volgende twee eeuwen kwamen de fijnere kleedingstoffen uit de Vlaamsche steden naar Engeland. In den tijd van Hendrik VIII zond Engeland grondstoffen naar Antwerpen en deze stad zond fijn bewerkte stoffen naar Engeland. In de 14de eeuw werden door Nederlanders fabrieken gesticht in de graafschappen Norfolk en Suffolk. Juist in die in oost Engeland gelegen graafschappen ontwikkelden zich de democratische denkbeelden en het Puritanisme. De tegenstelling tusschen het oosten en het westen kwam uit in de Universiteiten van Cambridge en Oxford. Oxford in het westen werd een brandpunt voor het conservatisme van de Torypartij en voor de hoogkerkelijke strooming; terwijl Cambridge een meer Puriteinsche richting volgde. In den burgeroorlog leverden de oostelijke graafschappen de kern voor het leger van het Parlement. Van de 280 martelaren die door de woede van Maria, de bloeddorstige, vielen, waren er 240 uit het oosten van Engeland. Het is geheel onmogelijk dat dit alles eenvoudig toevallig zou zijn, zegt de heer Fisk.

Johannes Wiclef, Engelands voorlooper der reformatie, vond zijn meeste aanhangers in deze zelfde streek. Uit al deze dingen is het duidelijk, dat er door Nederlanders in Engeland invloed ten goede is uitgeoefend.

Fisk moet ook toegeven dat Nederland een brandpunt was van beschaving en ontwikkeling, zij het ook naast Italië. Ten tijde van Hendrik VIII was de beschaving hier te lande grooter dan in Frankrijk of in Engeland. De dorpen waren schooner, er was minder slordigheid en armoede. Schilder- en toonkunst stonden in Nederland op hooger trap dan in Engeland.

De Placcaten tegen de ketters onder Karel V en Philips van Spanje uitgevaardigd, dreven duizenden Vlamingen uit hun vaderland naar Engeland, zoodat reeds in 1562 de Spaansche Ambassadeur in Engeland aan zijn vorst rapporteerde, dat er minstens 30.000 Vlaamsche vluchtingen in Engeland gevonden werden. Het waren ook Nederlanders, die den grondslag legden voor de staal- en ijzerfabrieken van Sheffield. Ook de fabrikage van papier, zijde, linnen, garen, kant, baai en serge werd door Nederlanders in Engeland gebracht. Tijdens de regeering van Elisabeth, vooral na de inneming van Antwerpen door den graaf van Parma in 1585, werden meer dan 100.000 Hollanders en Vlamingen bewoners van Engeland. Het waren bijna altemaal Calvinisten of Puriteinen. In de dagen van Karel I waren een groot deel der Puriteinen kinderen en klein-kinderen van Hollanders, en er zijn er ongetwijfeld velen geweest onder de 20.000 die naar Nieuw-Engeland gingen tusschen 1624 en 1640.

Fisk leert ook dat het Calvinistisch denkbeeld dat ieder mensch verantwoording moet kunnen doen van de dingen die hij belijdt, geleid heeft tot het stichten van scholen. Immers om rekenschap te kunnen geven van zijn geloof, moet men wel onderwezen zijn, en voor het onderwijs heeft men scholen noodig. Campbell beweert, en Fisk spreekt het niet tegen, dat Engeland toen, noch eenige eeuwen daarna, zulke scholen bezat. Wanneer dus in Nieuw-Engeland of Noord-Amerika ook aanstonds scholen werden gesticht, dan is dit niet enkel te danken aan de ontwikkeling van het Calvinisme, maar ook aan den invloed van het land dat een tijdlang de pelgrims had geherbergd.

En nu spreken wij nog niet eens van den invloed, dien de Hollanders *onmiddellijk* hebben uitgeoefend op de vorming van de nieuwe wereld.

Immers wanneer Hollandsche Calvinisten in Noord-Amerika niet als pioniers waren opgetreden, nadat nederzettingen van Roomschen waren te niet gegaan, — de gedaante van de nieuwe wereld zou gansch anders zijn.

Uit het bovenstaande kan het ons ook duidelijk worden, hoe het komt dat de naam van „Dutchman" (Hollander) in de Vereenigde Staten nog zulk een goeden klank bezit. De zegen dien God de Heere aan de wapenen van onze stamverwanten in de Transvaal geeft, de meerdere menschelijkheid waarvan onze broeders blijk geven bij de behandeling der Engelsche gevangenen, waaruit hunne geestelijke en zedelijke superioriteit boven de Engelsche aan den dag komt, zal dit aanzien nog verhoogen. Mochten wij slechts bewaard blijven voor ijdele zelfverheffing!

WINCKEL.

Voor Kinderen.

BUITENSHUIS.

XIV.

Zoodra mogelijk ging Geertje, die behoefte had, haar hart eens te luchten, naar de bajert of liever naar 't gasthuis om moeder te spreken, die zij het voorgevallene vertelde.

„Ja kind," zei moeder, „ik zie daar nu ook zoozeer geen kwaad in, maar als de koster het liever niet wil, moet je 't laten. Hij heeft veel voor ons gedaan, en dat dienen we op prijs te stellen. We konden hem nog meer noodig hebben."

„Maar ik deed dan toch eigenlijk geen kwaad?"

„Ja, wat zal ik je zeggen. 't Best is dat je naar de menschen je schikt bij wie je bent. Ze weten meer van den Bijbel af dan wij."

Dit laatste was ook zoo, doch het liet Geertje onbevredigd, die van moeder gelijk hoopte te krijgen. Dat moeder nu nog wel anders had kunnen spreken is ook waar, doch het ontbrak haar aan de rechte kennis der dingen die het koninkrijk Gods aangaan, en daarbij wilde zij haar dochter niet graag geheel afvallen.

Wat teleurgesteld keerde Geertje terug tot haar school- en huisplichten. 't Ging echter niet als vroeger. 't Was of de kinderen ondeugender waren dan ooit te voren, en 't er op toelegden haar 't leven lastig te maken. In huis ging het evenmin goed. Geertje vond dat de juffrouw al moeilijker werd van humeur, en al minder uitvoerde, ja bijna alles op haar, Geertje, liet aankomen. Kortom alles begon haar tegen te staan. Waren de kinderen op school wat druk — 't geen in de warme dagen wel wou gebeuren — dan verklaarde Geertje, dat „haar hoofd omliep" en dat de scholieren „de beest speelden." Vond zij des morgens de huiskamer wat in wanorde, dan was 't: „'t Ligt hier als op de Noordermarkt."

(Deze markt, vlak bij de Anjeliersgracht, was en is nog de verkoopplaats van allerlei op bepaalde dagen, zoodat het zelfs moeilijk is te zeggen, wat men er *niet* kan koopen. Dat al ligt in kraampjes en op de straat uitgestald, en 't is er dan ook op marktdagen stampvol van koopers, verkoopers, kijkende en stende bezoekers, meest vrouwen. Alles warrelt bont dooreen, en zoo wordt begrijpelijk waarom men te Amsterdam de uitdrukking „als op de Noordermarkt" gebruikt).

De waarheid echter was, dat niet de kinderen en de zaken, maar Geertje veranderd was. Ons humeur, zegt iemand zeer terecht, is als een verrekijker. Plaatst men het eene glas voor 't oog, dan ziet men alles klein; door het andere schijnt alles groot. Wie slecht gestemd is, maakt een mug tot een olifant en een molshoop tot een berg. Bovenal echter is waar, dat zoo wij ons van den Heere afkeeren en den dienst des Heeren eigenlijk als een last beschouwen en naar wat anders verlangen, we ook liefst hun ontvlieden wier lust is in Gods wet en gebod. Geertje was ontevreden omdat zij niet kon leven naar den lust haars harten, en die ontevredenheid kwam neer op de kinderen en de huishouding, die er toch niet de schuld van waren.

Op zekeren morgen riep de koster Geertje bij zich alleen en zei:

„Beste meid, ik heb je een lastig werkje op te dragen. Zie eens hier. Op dit lijstje staan tien namen van ouders, die nu al weken niet betaald hebben. Je weet, ik ga daar meest zelf op af, maar kan vandaag niet, want er is een trouwpartij bij mijnheer Stevens en ik moet daar den heelen dag zijn. Zou jij er nu op uit kunnen gaan en zien wat geld binnen te krijgen? Maar wees vooral vriendelijk, want denk er aan: je vangt meer vliegen met stroop dan met azijn, en als ze heelemaal niet willen betalen, wat kan ik er dan nog aan doen? Achter elken naam staat, hoeveel stuivers een ieder te betalen heeft."

Geertje was dadelijk bereid, al was zij slim genoeg niet te laten merken, hoeveel genoegen haar dit vooralel deed, vooral bij zulk mooi weer. Zij trok haar Zondagspak aan, zei met een blij hart de jonge jeugd voor dien dag vaarwel, en ging de straat op, wel platzak, maar met alle hoop om straks met gevulden buidel thuis te komen.

De eerste poging daartoe slaagde niet best. In plaats van geld kreeg het meisje wat men een „standje" noemt. Er verscheen namelijk een mosselen die vrij haveloos gekleed en over de onderdeur liggende 't uitschreeuwde, dat heel de buurt het moest hooren: „Durf jelui nog om geld vragen, als je eerst mijn kind hebt mishandeld? 'k Ben blij dat hij er af is, en je krijgt hem niet meer. 't Is schande, dat zeg ik!"

Of Geertje nu al zei, dat het kind niet mishandeld was, maar zich een buil had geloopen tegen de waterton, die ten dienst der dorstigen in de school stond, 't hielp niet. Evenmin dat het meisje er op wees, hoe men ten minste had behooren te zeggen, dat het kind voorgoed wegbleef.

„Daar heb ik altemaal niks mee noodig!" schreeuwde de vrouw, die boos werd omdat zich niet, gelijk ze gehoopt had, een groep menschen om de deur verzamelde, en meteen smeet zij de onderdeur dicht.

De lezer zal misschien zeggen, dat zulk een behandeling toch al heel leelijk was, en dat is ook zoo. Maar in dien tijd hadden de schoolmeesters en schoolvrouwen 't minder makkelijk dan thans, ten minste wat den omgang met de ouders betreft. Ik herinner mij een boek te hebben gezien, dat nu een twee eeuwen heugt. Vooraan is een plaatje dat een school voorstelt. De meester staat in het midden van de kinderen. Rechts van hem bevindt zich een moeder met een klein meisje. De vrouw is blijkbaar zeer verbolgen, en uit haar mond komen deze woorden:

„Ik ben gans ontsint
En kan niet verdraeghen
Dat mijn goede kint
Dus gij hebt geslaeghen."

Aan 's meesters rechterhand echter ziet men een vader met zijn zoontje. Deze vader spreekt:

„Slae hem wel met stock of roe,
Eer ik hem elders doe."

En de meester? Ja, die slaat de oogen verbijsterd rond en roept uit:

„Malheureux est l'homme, dit Aristote, qui a le soin des enfans de plusieurs mères!"

D. w. z.

„Ongelukkig is de man, zegt Aristoteles, die te zorgen heeft voor kinderen van verschillende ouders."

(Aristoteles was een Grieksch wijsgeer, die over veelerlei heeft geschreven, en vooral vroeger zeer in trek was).

Of nu de menschen in dien tijd als ze driftig waren op rijm spraken, is te betwijfelen. Maar als zoo iets kon gebeuren in de *ecole française*, de Fransche of deftige school, dan begrijpen we hoe 't elders toeging.

Gelukkig had Geertje niet overal zoo treurige ervaringen. Verscheiden achterstallige betalers — 't waren in den regel dezelfde — verwachtten, zoo 't scheen, al dat ze gemaand zouden worden en betaalden. Zoodoende gelukte het bijna alles wat verschuldigd was te innen en kon Geertje met een paar beloften en veel stuivers huiswaarts keeren.

't Was echter nog wat vroeg, pas een uur, en het meisje gevoelde weinig lust op zoo'n mooien, maar heeten dag, nog misschien een paar uur in de warme en juist niet frissche school te vertoeven. Ze had haar taak volbracht, 't was goed gegaan, de koster kwam nog niet thuis; waarom zou zij haast maken?

Een gedachte kwam bij haar op „De Bocht van Guinee" lag niet ver af. Daar kon ze nu ongemerkt eens heen gaan; 't was toch ook vlak bij huis.

Zoo gezegd zoo gedaan. Ze ging door het steegje en klopte aan. Weldra werd er geopend, en de vrouw des huizes ontving haar met een:

„Heere me tijd, dat is nu eens aardig van je, kom binnen, beste meid."

Geertje wenschte niets liever. Toen zij boven was en gezeten, vroeg de juffrouw:

„Heb je al gegeten?"

„Neen, dat doe ik straks."

„Wacht dan even", en de vrouw verdween, en kwam weldra terug met iets smakelijks, dat Geertje niet afwees. Al etende geraakte zij met haar nieuwe vriendin in een gesprek, zoo vertrouwelijk, als hadden zij malkaar al jaren gekend, of „gekeune" zooals men zei op 't Fransche pad.

HOOGENDIJK.